

การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา พื้นที่เสนองงขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก

อ.ธาตุพนม จ.นครพนม

Heritage Impact Assessment for Cultural Heritage Site: The Case Study of Phra That Phanom's Surrounding Area Towards World Heritage

แพรวพรรณ ปาสนานำ^{1*} และ ธราวุฒิ บุญเหลือ²

¹นิสิตปริญญาโท และ ²รองศาสตราจารย์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม 44150

Praewpan Pasanam^{1*} and Tarawut Boonlua²

¹Master degree student and ²Associate Professor
Faculty of Architecture, Urban Design and Creative Arts,
Mahasarakham University, Maha Sarakham, Thailand, 44150

*Email: 63011182002@msu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาพื้นที่เสนองงขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เป็นข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ วิธีดำเนินการวิจัยประกอบไปด้วย การศึกษาแนวคิดทฤษฎี และหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม การศึกษาพื้นที่และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมโดยได้ทำการสำรวจพื้นที่ศึกษา เพื่อนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบของพระธาตุพนมและพื้นที่โดยรอบ ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญ 8 ท่าน เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ รวมทั้งผลการศึกษาการประเมินผลกระทบต่อแหล่งมรดก (Heritage Impact Assessment: HIA) เพื่อหาแนวทางในการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม การจัดการกับผลกระทบด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านอื่น ๆ ควรมีการใช้เครื่องมือ แผนแม่บทและกฎหมาย ข้อบังคับ แนวทางปฏิบัติ ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อแนวคิดเรื่องคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (OUV) การให้ความรู้ความเข้าใจกับภาคประชาชนจากทางภาครัฐ การส่งเสริมให้วัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการช่วยกันพัฒนาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: มรดกโลก, มรดกทางวัฒนธรรม, การประเมินผลกระทบมรดก

Abstract

This research's objective was to study the impact on cultural heritage area, which is the case study of the proposed area for Phra That Phanom to the World Heritage Site. The analysis of the cultural heritage impact could be as a recommendation for developing the nomination site. The methodology is included in the literature reviews that relevant to the theory of cultural heritage, including the study of the area and its impact on the cultural heritage area by conducting a survey of the study area to analyze the composition of the case study. In-depth interviews with 8 experts were conducted to discuss the problems and impacts on the area, as well as the

results of the Heritage Impact Assessment (HIA) to find the directions to manage impacts on the area. The results of the research showed recommendations and guidelines for managing impacts on cultural heritage areas. To deal with physical, economic, social, and other impacts, tools, master plans, laws and regulations could be used that do not affect the concept of Outstanding Universal Value (OUV). Proving knowledge and understanding to the public sector from the government, encouraging the temples, relevant agencies and the public sector to participate in helping to develop cultural heritage areas for achieving sustainability in the area.

Keywords: World Heritage, Cultural Heritage, Heritage Impact Assessment

Received: February 2, 2023; **Revised:** June 12, 2023; **Accepted:** June 13, 2023

1. บทนำ

วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร เป็นวัดพระอารามหลวงชั้นเอกชนิดวรมหาวิหารเป็นปูชนียสถานสำคัญอันเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนริมสองฝั่งโขงและประชาชนทั่วไป มีประชาชนจากทั่วสารทิศเดินทางมากราบสักการะพระธาตุพนม โดยมีประเพณีที่สำคัญเกี่ยวกับพระธาตุพนมก็คือ ‘งานนมัสการพระธาตุพนม’ หรือ ‘งานบุญเดือนสาม’ เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน จากประเพณี ความเชื่อ ความเคารพศรัทธาในองค์พระธาตุพนมที่มีมาเนิ่นนาน จังหวัดนครพนมและภาคประชาชนได้เสนอแนวทางในการขอพระธาตุพนมสู่มรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยได้แต่งตั้งคณะกรรมการแต่ละภาคส่วนดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก เพื่อยื่นพระธาตุพนมขอบัญชีเป็นมรดกโลก ได้ดำเนินการจัดทำขึ้นตอนข้อเสนอบัญชีเบื้องต้น (Tentative List) ผ่านการเห็นชอบโดยคณะรัฐมนตรี โดยมีมติให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอพระธาตุพนมเข้าสู่บัญชีเบื้องต้นเพื่อนำเสนอเป็นมรดกโลก หลังจากนั้น UNESCO ได้ขึ้นบัญชีเบื้องต้น (tentative list) แล้ว โดยใช้หลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Criteria) 3 หลักเกณฑ์ ในการนำเสนอคือ หลักเกณฑ์ที่ 1 เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์ หลักเกณฑ์ที่ 2 เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านอนุสรณ์สถาน ด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งหรือบนพื้นที่ใด ๆ ของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและหลักเกณฑ์ที่ 6 มีความเชื่อมโยงโดยตรงหรือมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมหรือประเพณีในการดำรงชีวิตด้วยความคิดหรือความเชื่อด้านศิลปะและวรรณกรรมที่มีความสำคัญที่โดดเด่นเป็นสากล (ศูนย์วิจัยและพัฒนาสร้างสรรค์, 2562)

ภายหลังจากที่พระธาตุพนมได้รับการขึ้นทะเบียนบัญชีเบื้องต้น (tentative list) ฝ่ายสนับสนุนวิชาการได้จัดทำวิจัย 6 เรื่อง ได้แก่ การจัดทำแผนที่ขอบเขต ผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อประเพณี และการขุดค้นทางโบราณคดี โดยการจัดประชุมคณะทำงานผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมทางชุมชน วัด หน่วยงานต่าง ๆ และผู้มีส่วนได้เสียในทุกภาคส่วน ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแนวทางเกี่ยวกับการเป็นพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม ผลจากการจัดประชุมคณะทำงานรวมถึงกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่าประเด็นที่มีความจำเป็นต้องพิจารณาเพิ่มเติมคือ ประเด็นการบริหารจัดการพื้นที่ทางกายภาพและประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะนำไปสู่เอกสารการขอขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลกฉบับสมบูรณ์ (nomination file) ของทางจังหวัดนครพนมในขั้นตอนการขอพิจารณาพระธาตุพนมขึ้นสู่มรดกโลกทางวัฒนธรรม งานวิจัยในส่วนนี้ได้รับการสนับสนุนจากทางจังหวัดนครพนม และเป็นงานวิจัยส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการจัดทำเอกสารฉบับสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นต้องรวบรวม ศึกษาข้อมูลทางด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านอื่น ๆ เพื่อให้ทราบถึงปัญหา ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่เพื่อหาแนวทางและเสนอแนะแนวทางการจัดการกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม จึงเป็นที่มาความสำคัญของการจัดทำวิจัยนี้

2. วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- 1) เพื่อศึกษากรอบแนวความคิดพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม
- 2) เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม
- 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

3. พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาแบ่งออกเป็น 3 โซนได้แก่ Core Zone ขอบเขตพื้นที่อนุรักษ์ที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด Buffer Zone 1 พื้นที่ผ่อนปรนให้มีกิจกรรมในทางสังคมและเศรษฐกิจชุมชน แต่ต้องมีการจัดการพื้นที่และใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน Buffer Zone 2 เป็นพื้นที่ชุมชนอาศัยอยู่ อนุญาตให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และต้องจัดให้มีการฝึกอบรมให้การศึกษาแก่ประชาชนในพื้นที่ให้รู้จักใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ตั้งอยู่ที่บริเวณวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหารในเขตเทศบาลตำบลธาตุพนม ซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่ราบสูงทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน อยู่ด้านทิศใต้ของจังหวัดนครพนม มีเนื้อที่ประมาณ 357.76 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 223,600 ไร่ อำเภอธาตุพนมเป็นอำเภอชายแดนที่มีอาณาเขตติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ลักษณะเป็นแนวเลียบไปตามแม่น้ำโขง มีความยาวประมาณ 40 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดนครพนมประมาณ 52 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดสกลนคร ประมาณ 75 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 707 กิโลเมตร ดังภาพที่ 3

4. ทฤษฎีวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในส่วนนี้ จะทำให้สามารถกำหนดกรอบของแนวคิด และเป็นแนวทางของการดำเนินการวิจัยต่อไป โดยเนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น 3 กรอบแนวคิดใหญ่ คือ กรอบแนวคิดเรื่องมรดกโลก (World Heritage) แนวคิดด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและแนวคิดด้านการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

4.1 แนวคิดเรื่องมรดกโลก (World Heritage)

1. หลักเกณฑ์การเป็นเมืองมรดกโลกจาก UNESCO เป็นแบบอย่างให้เห็นถึงความแสดงออกอันชาญฉลาดของมนุษย์ โดยผ่านทางผลงานศิลปะเป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของการมีอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือประเพณีใด ๆ ที่ยังคงเหลืออยู่หรือได้สาบสูญไปแล้ว เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของสิ่งก่อสร้างที่แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ในด้านวัฒนธรรมสังคม ศิลปกรรม อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของวัฒนธรรมมนุษย์

2. แนวคิดเรื่องคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (Outstanding Universal Value: OUV) กระบวนการประเมิน “คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (OUV)” จะพิจารณาองค์ประกอบ 3 ส่วนหลัก คือ 1) เกณฑ์การพิจารณาแหล่งมรดกโลก (World Heritage Criteria) 2) ความครบถ้วนสมบูรณ์ และ/หรือ ความเป็นของแท้ดั้งเดิม (Integrity and/or Authenticity) 3) การปกป้องคุ้มครอง และการบริหารจัดการ (Protection and Management) (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2561) การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม มีการกำหนดเกณฑ์การพิจารณาแหล่งที่ขอขึ้นสู่มรดกโลกทั้งหมด 10 เกณฑ์ ซึ่งแยกพิจารณาระหว่างเกณฑ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมคือ เกณฑ์ที่ 1-6 และเกณฑ์มรดกโลกทางธรรมชาติ คือ เกณฑ์ที่ 7-10 โดยการพิจารณาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลในการสนับสนุนพระธาตุพนมขึ้นสู่มรดกโลก คือ ใช้หลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Criteria) 3 หลักเกณฑ์ คือ หลักเกณฑ์ที่ 1 เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์ หลักเกณฑ์ที่ 2 เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านอนุสรณ์สถาน ด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งหรือบนพื้นที่ใด ๆ ของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและหลักเกณฑ์ที่ 6 มีความเชื่อมโยงโดยตรงหรือมีความสัมพันธ์

กับกิจกรรมหรือประเพณีในการดำรงชีวิตด้วยความคิดหรือความเชื่อ ด้วยงานศิลปะและวรรณกรรมที่มีความสำคัญที่โดดเด่นเป็นสากล

3. ข้อดี-ข้อเสีย ของการเป็นมรดกโลก มีรายละเอียดดังนี้ (พระธาตุพนมสู่มรดกโลก, 2564)

ข้อดี คือ ปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม คุ่มครองรักษาอัตลักษณ์ เชิดชูวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น บุของคพระอุรังคธาตุ เป็นที่รู้จักของคนทั่วโลกเป็นความภาคภูมิใจของคนทั้งชาติ เมืองมรดกโลกจะทำให้สามารถปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมให้กับพื้นที่ มีแผนในการบริหารจัดการ มีการรักษาพื้นที่ทางวัฒนธรรม เมืองมรดกโลกจะทำให้มีหน่วยงานเข้ามาและมีงบประมาณเข้ามาสนับสนุนเพื่อพัฒนาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม มีรายได้จากการเข้ามาสักการะพระธาตุ ประชาชนในพื้นที่มีรายได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ข้อเสีย คือ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงการครอบครองกรรมสิทธิ์ การเข้ามาของแหล่งทุนสิ่งแวดลอมของสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมถูกทำลาย ค่าครองชีพสูงขึ้น

สรุปแนวคิดเรื่องมรดกโลก (World Heritage) จากการศึกษาสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเกณฑ์ของการเป็นเมืองมรดกโลกเพื่อหาแนวทางปรับใช้กับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม และนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อหาแนวทางปกป้องและการบริหารจัดการให้กับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

4.2 แนวคิดด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม

1. การแบ่งประเภทมรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage) แบ่งออกเป็น มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ทางกายภาพโดยครอบคลุมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้และที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ไม่ได้ และ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ความรู้ ขนบธรรมเนียม ประเพณีหรือแนวปฏิบัติทุกรูปแบบ ทั้งที่เป็นสากลและของท้องถิ่น ซึ่งถูกสร้างขึ้นและถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นไม่ว่าด้วยวาจา หรือวิธีการอื่นใดผ่านช่วงระยะเวลาหนึ่ง มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้โดยกระบวนการสั่งสมความรู้และประยุกต์ใช้ (UNESCO, 2005)

2. ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) ในบริบทสากลมีลักษณะร่วมกันคือ การศึกษารูปแบบภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้นและอธิบายด้วยมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ภายใต้แนวคิดที่ว่า ผลลัพธ์ที่แสดงออกมาในรูปของภูมิทัศน์ที่มองเห็น โดยมีวัฒนธรรมเป็นผู้กระทำ ธรรมชาติเป็นสื่อกลาง และภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือผลการกระทำดังกล่าว โดยกระบวนการศึกษามุ่งเน้นไปที่การแปลความหมายและคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นหลัก (อนุวัฒน์ การถัก, 2558)

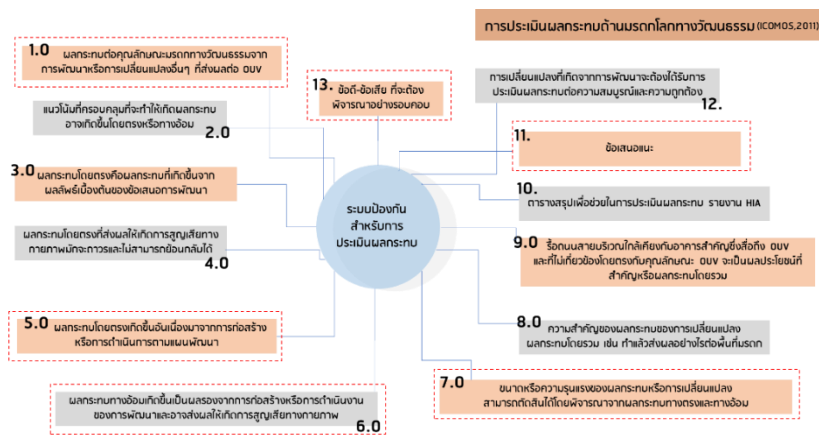
3. แนวคิดทฤษฎีจินตภาพเมือง (Image of the City) (Kevin Lynch, 1977) 1) เส้นทาง (Path) ทางสัญจร เป็นช่องทางการเคลื่อนที่ที่ใช้สัญจรไปมา เช่น ถนน ทางรถไฟ ทางด่วน ทางเท้า เป็นต้น 2) เส้นขอบ (Edge) เส้นขอบ หรือ ขอบเขต 3) ย่าน (Districts) เป็นบริเวณพื้นที่ที่ชุมชนที่มีขนาดของพื้นที่ตามลักษณะเฉพาะของชุมชน 4) ชุมทาง (Node) จุดศูนย์รวม หรือ ชุมทางมักเป็นจุดศูนย์กลางของเส้นทาง เช่น บริเวณสี่แยก หรือ ชุมทางสถานีขนส่งต่าง ๆ 5) ภูมิสัญลักษณ์ (Landmark) จุดสังเกต หรือ จุดหมายตา เป็นจุดอ้างอิง หรือ ภูมิสัญลักษณ์ที่ใช้เป็นจุดหมายตา โดยนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบจินตภาพของพื้นที่และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม การวิเคราะห์ลักษณะทางด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับพื้นที่ทางวัฒนธรรม

4. การสร้างอัตลักษณ์ชุมชน อัตลักษณ์ หมายถึง คุณสมบัติของบุคคลหรือสิ่งของที่แสดงออกถึงความเป็นตัวตน เป็นสำนึกที่บุคคลรับรู้ และรู้ว่าตัวเองคือใคร มีลักษณะเป็นอย่างไร มีวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ แบบแผนพฤติกรรม และลักษณะนิสัยอย่างไรเหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่น กลุ่มอื่น สิ่งอื่นอย่างไร บุคคลอาจมีอัตลักษณ์หลาย ๆ อย่างในตัวตนก็ได้ (สุจรรยา โชติช่วง, 2554) อัตลักษณ์ว่า หมายถึง สิ่งที่เรารู้สึกว่าเป็นพวกเรา แตกต่างจากเขา พวกเขาหรือ คนอื่น อัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียว แต่อาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบขึ้นมาเป็นตัว พวกเราอัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม อัตลักษณ์จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการสร้างความเหมือนระหว่าง พวกเรา หรือ คนอื่น หรือ กระบวนการสร้างอัตลักษณ์เกิดควบคู่กันไป (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2540)

สรุปแนวคิดด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม จากการศึกษาสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการแบ่งประเภทมรดกวัฒนธรรม ทำให้สามารถแยกประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา นำมาวิเคราะห์องค์ประกอบจินตภาพของพื้นที่และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม การวิเคราะห์ลักษณะต่าง ๆ และนำมาใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนรวมทั้งการสร้างอัตลักษณ์ให้กับชุมชน

4.3 แนวคิดด้านการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่

การศึกษาคำแนะนำด้านการประเมินผลกระทบต่อแหล่งมรดก (Heritage Impact Assessment: HIA) จากสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (ICOMOS) เพื่อตอบสนองการประเมินผลกระทบอย่างเป็นระบบ และภัยคุกคามในคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล (OUV) ICOMOS พัฒนาคำแนะนำเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบ ให้มีระเบียบวิธีในการประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนา เกี่ยวกับคุณลักษณะของ คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล (OUV) และส่วนหนึ่งของผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง โดยมีระบบป้องกันสำหรับการประเมินผลกระทบตามขั้นตอนดังภาพที่ 1 (ICOMOS, 2011)

ภาพที่ 1 การประเมินผลกระทบด้านมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ที่มา : A Defendable System for Assessing / Evaluating Impact (ICOMOS, 2011)

ขั้นตอนของระบบป้องกันสำหรับการประเมินผลกระทบจากการศึกษาสามารถแบ่งได้เป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 เกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่วนที่ 2 เกี่ยวกับขนาดหรือความรุนแรงของผลกระทบ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างไรกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ส่วนที่ 3 การสรุปผลเพื่อช่วยในการประเมินผลกระทบและเสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมไปถึงการพิจารณาถึงข้อดี-ข้อเสีย อย่างรอบคอบ

กระบวนการประเมินผลกระทบมรดกโลก ขั้นตอนของการศึกษาผลกระทบต่อโบราณสถาน หรือมรดกโลก (Heritage Impact Assessment: HIA) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ การพัฒนาและการออกแบบเบื้องต้น การให้คำปรึกษา ระบุและสรรหาองค์กรที่เหมาะสมเพื่อดำเนินงาน จัดตั้งเขตการศึกษา กำหนดขอบเขตงาน เก็บข้อมูล เปรียบเทียบข้อมูล ระบุลักษณะทรัพยากรมรดกโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการระบุคุณลักษณะที่ถ่ายทอดคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (OUV) แบบจำลองและประเมินผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ร่างลดหย่อน-หลีกเลี่ยง ลด พื้นฟูหรือชดเชย ร่างรายงาน การปรึกษาหารือ กลั่นกรองผลการประเมิน และการบรรเทาผลกระทบ การรายงานขั้นสุดท้ายและภาพประกอบ-เพื่อแจ้งการตัดสินใจ การบรรเทาสาธารณภัย การเผยแพร่ผลงานและความรู้ที่ได้รับ (ICOMOS, 2011)

การบูรณาการการประเมินผลกระทบต่อแหล่งมรดก (Heritage Impact Assessment หรือ HIA) เข้ากับการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment หรือ EIA) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม;

กรณีศึกษา - ทางด่วนทิศเหนือของศรีลังกาการประเมินแนวคิดและการประยุกต์ใช้ HIA เป็นขั้นตอนขั้นสูงที่แนะนำให้ครอบคลุมหลาย ๆ คุณสมบัติและคุณลักษณะที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และโบราณคดี มิฉะนั้นคุณสมบัติที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ก็ถูกละเลย ระหว่างขั้นตอนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างไรก็ตามยังคงมีแง่มุมทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และโบราณคดีได้รับการพิจารณาภายใต้หัวข้อทางสังคมและวัฒนธรรมของรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและด้วยการศึกษาแนะนำให้พิจารณาวัฒนธรรมประวัติศาสตร์และโบราณคดีมรดกเป็นข้อแยกต่างหาก ดังนั้นการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในอนาคตจึงสามารถอธิบายได้ภายใต้มรดก หัวข้อสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นเรื่องสมควรที่จะให้ความสำคัญกับมรดกมากขึ้น เนื่องจากหากทรัพย์สินทางวัฒนธรรมประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีหรือแอตทริบิวต์ได้รับความเสียหายหรือทำลายเนื่องจากกิจกรรมการพัฒนาหรือการก่อสร้างได้มีการเสนอให้มีการบูรณาการการประเมินผลกระทบต่อมรดกของชาติเข้ากับการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทุกครั้งเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการและการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (Yahampath, 2014)

ข้อกำหนดและเกณฑ์เกี่ยวกับการเสนอแหล่งมรดกโลกประกอบด้วยรายละเอียดด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) เกณฑ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม มีลักษณะโครงสร้างต่าง ๆ สะท้อนถึงอดีต เช่น งานทางสถาปัตยกรรม เป็นกลุ่มอาคารที่มีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นที่ตั้งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผลงานของมนุษย์โดยเฉพาะ หรือเป็นการร่วมกันของทั้งมนุษย์และธรรมชาติ 2) เกณฑ์การเสนอแหล่งมรดกทางธรรมชาติ 3) ข้อกำหนดในการคัดชื่อแหล่งมรดกโลกออกจากบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลก (กระทรวงวัฒนธรรม, 2563)

เกณฑ์ชี้วัดการประเมินคุณค่าและความสำคัญขององค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนเก่า ในที่นี้พิจารณาจากเกณฑ์หลักที่ใช้ในการประเมินโดยมีเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินและผลการประเมินของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เกณฑ์คุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เกณฑ์คุณค่าด้านอายุและความเก่าแก่ เกณฑ์คุณค่าด้านสภาพอาคาร สถานที่และแหล่งโบราณสถาน เกณฑ์คุณค่าด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม เกณฑ์คุณค่าด้านองค์ประกอบและภาพลักษณ์ของเมือง (Image of City) และเกณฑ์คุณค่าความสำคัญต่อสังคมและชุมชน ซึ่งการให้คะแนนจะให้คะแนนน้อยตามลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏของพื้นที่/บริเวณนั้น

สรุปแนวคิดด้านการศึกษผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ จากการศึกษาสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการประเมินผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม ใช้เป็นแนวทางเกี่ยวกับข้อกำหนดและเกณฑ์เกี่ยวกับการเสนอแหล่งมรดกโลก และใช้เป็นแนวทางในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่มรดกโลก

5. เปรียบวิธีวิจัย

จากกรอบแนวคิดในการศึกษาและความมุ่งหมายของการวิจัย มุ่งเน้นการศึกษาในด้านของการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม โดยทำการศึกษาจากเกณฑ์ จากเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก เพื่อนำมาเปรียบเทียบและวิเคราะห์เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

5.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาเรื่อง การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา พื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม ผู้ศึกษาวิจัยได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก สำหรับผู้เชี่ยวชาญ คนในพื้นที่ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีการกำหนดประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม ได้แก่ ฝ่ายบริหารจัดการเพื่อปกป้องคุ้มครองพระธาตุพนมและพื้นที่โดยรอบ และคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อปกป้องคุ้มครองพระธาตุพนม แบ่งเป็น วัดพระธาตุพนม จำนวน 1 คน หน่วยงานระดับจังหวัด จำนวน 4 คน หน่วยงานระดับอำเภอ จำนวน 3 คน

5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

5.2.1 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1.

1. ทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือการวิจัยและรวบรวมข้อมูล

2. ศึกษาเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม ตลอดจนข้อดี-ข้อเสียที่เกิดขึ้น

3. ศึกษาแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

4. สร้างเครื่องมือให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย การสำรวจพื้นที่ศึกษา (Site Survey) เพื่อสำรวจข้อมูลและนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบของพระธาตุพนมและพื้นที่โดยรอบ เพื่อให้ทราบถึงปัญหา ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

5. กำหนดขอบเขตเนื้อหาของเครื่องมือและแบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

5.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่ศึกษา (Site Survey) ในส่วนของด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านอื่น ๆ นำมาวิเคราะห์องค์ประกอบของพระธาตุพนมและพื้นที่โดยรอบ เพื่อให้ทราบถึงปัญหา ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมและหาแนวทางในการจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบ ร่วมกับการสังเกตพื้นที่ศึกษา (Site Observation) โดยผู้วิจัยได้ลงสำรวจพื้นที่เพื่อสังเกตและเก็บข้อมูล ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม ได้แก่ ฝ่ายบริหารจัดการเพื่อป้องกันคุ้มครองพระธาตุพนมและพื้นที่โดยรอบ และคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อป้องกันคุ้มครองพระธาตุพนม แบ่งเป็น วัดพระธาตุพนม จำนวน 1 คน หน่วยงานระดับจังหวัด จำนวน 4 คน หน่วยงานระดับอำเภอ จำนวน 3 คน เพื่อให้ทราบถึงการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม และเพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

6. ผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้สามารถตอบคำถาม การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา พื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสุ่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม จากการลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูล รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุพนมและชุมชนโดยรอบ เพื่อหาแนวทางในการจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในด้านของกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ด้านอื่น ๆ ได้อย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งสามารถจัดการกับผลกระทบเหล่านี้ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อ คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (OUV) โดยมีรายละเอียดดังนี้

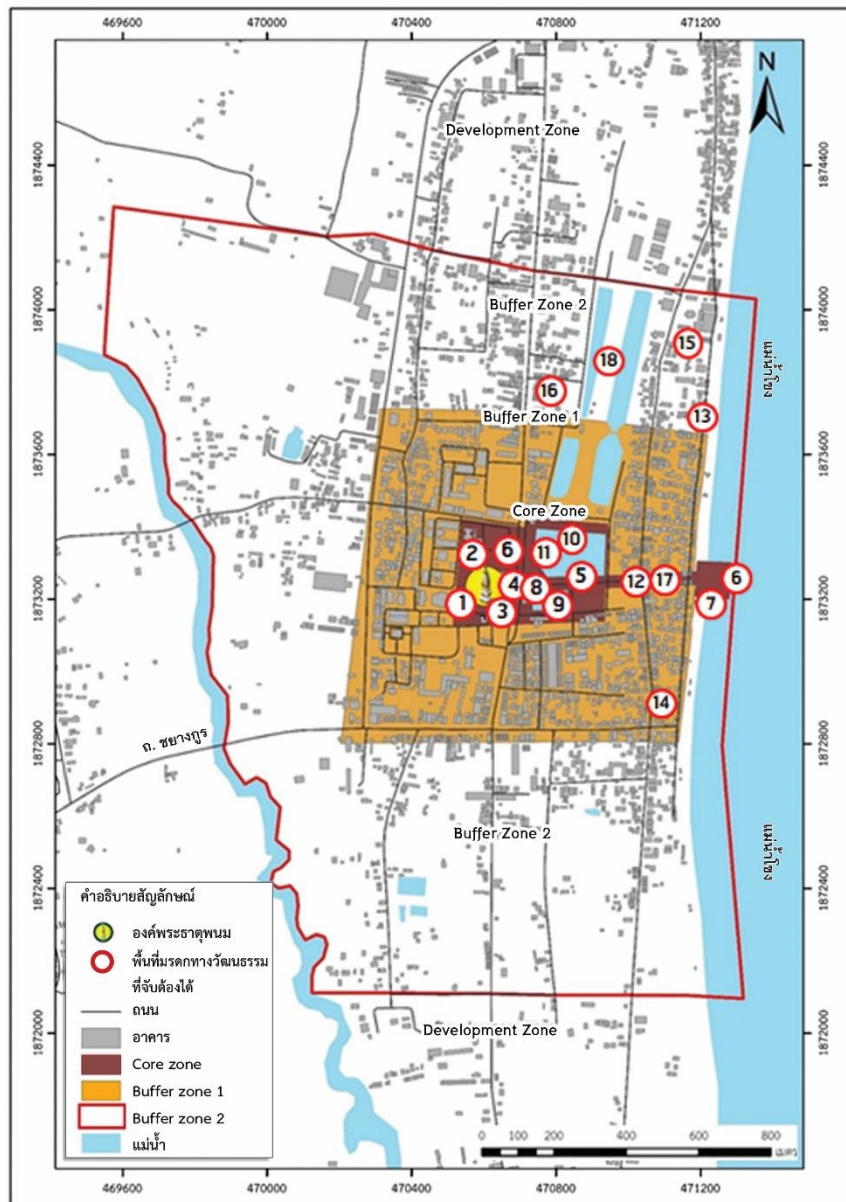
6.1 การศึกษาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ และมีคุณค่าในชุมชนธาตุพนม แบ่งพิจารณาเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

1. **มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage)** เป็นสิ่งที่สามารถมองเห็น สัมผัสและจับต้องได้ทางกายภาพ โดยครอบคลุมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้ และที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ

โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี อนุสรณ์สถานและแหล่งประวัติศาสตร์ เครื่องแต่งกาย ภาพจิตรกรรม ประติมากรรมสถาปัตยกรรม ศิลปหัตถกรรม รวมถึงวัตถุที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือ

จากการลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูล รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงและกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ศึกษา และศึกษาข้อมูลจากเอกสารการขอขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลกฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์และแสดงให้เห็นถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในพื้นที่ มีดังต่อไปนี้

1. วัดพระธาตุพนม
2. องค์พระธาตุพนม (โบราณสถานชั้นทะเบียน)
3. กำแพงแก้วรอบองค์พระธาตุ (โบราณสถานชั้นทะเบียน)
4. ภูคำพร้าว (โบราณสถานชั้นทะเบียน)
5. ทางเดินเชื่อมต่อกองคพระธาตุไปยังแม่น้ำโขง
6. ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์ (ตึระ)
7. พื้นที่รองรับพิธีอัญเชิญ"พระอุปัชฌาย์"
8. พื้นที่รองรับงานวัฒนธรรมประเพณีหน้าวัดพระธาตุพนม
9. สระเจ้าเอือน 3 พระองค์
10. สลุปพระธาตุพนมองค์เดิม
11. สระหน้าพระธาตุ
12. ชุมประตู่โขง
13. วัดหัวเวียงรังษี (โบราณสถานชั้นทะเบียน)
14. บ้านนายฮ้อยอุ่น จันท
15. อาคารที่ว่าการอำเภอหลังเก่า
16. บ้านหลวงวิจิตรวาทการ (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งห้องสมุดประชาชน)
17. ชั่วสะพาน โดยเชื่อมการคมนาคมจากหน้าวัดถึงทำน้ำ (ปัจจุบันไม่มีแล้ว)
18. แม่น้ำโขงสายเก่า (ปัจจุบันถูกเปลี่ยนสภาพไปมาก)

ภาพที่ 3 แสดงพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage)

จากการวิเคราะห์การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมเพื่อหาแนวทางป้องกัน ที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบจากคำแนะนำด้านการประเมินผลกระทบต่อแหล่งมรดก (Heritage Impact Assessment: HIA) แบ่งออกเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นทางตรงและทางอ้อม จากการก่อสร้างหรือการดำเนินงานของการพัฒนาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

2. มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) โดยที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นสมบัติล้ำค่าที่ได้มีการสร้างสรรค์ สืบสาน ปลูกฝัง และสืบทอดในชุมชนจากคนรุ่นหนึ่งมายังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในพื้นที่มีดังต่อไปนี้

1. พระธาตุพนม เป็นปูชนียสถานที่สำคัญในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง มีผู้คนจากทั่วสารทิศทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ เดินทางมากราบนมัสการ ถือเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าเพราะเป็นที่ประดิษฐานพระอัฐิธาตุของพระพุทธองค์ ซึ่งถือเป็นมงคลวัตถุสูงสุด (พระครูศรีพนมวรคุณ, 2565)

2. จากพิธีกรรมต่อองค์พระธาตุพนมชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการตั้งมั่นของพุทธศาสนาแห่งแรกในภูมิภาค โดยการอัญเชิญพระอัฐิธาตุมาประดิษฐานที่บริเวณภูเก้าฟ้าและเกิดประเพณีพิธีกรรมเพื่อแสดงการเคารพบูชา โดยมีกลุ่มสละแรงกายคือ กลุ่มข้าโอกาสพระธาตุพนมที่มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครอง ดูแลองค์พระธาตุพนม และถวายข้าวฟักภาคและเสียดำหัวทุกปีจนถึงปัจจุบัน (สุพจน์ ผิวคำ, 2565)

6.2 การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่พระธาตุพนม แบ่งออกเป็น ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ด้านอื่น ๆ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **ด้านกายภาพ** จากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่ศึกษารวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบจากการเข้ามาของประชาชนจากหลากหลายพื้นที่เพื่อเข้ามาเคารพสักการะพระธาตุพนมหรือท่องเที่ยวภายในพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม มีส่วนทำให้สถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมถูกทำลายและสภาพแวดล้อมของเมืองเปลี่ยนแปลงไป

2. ผลกระทบจากการเข้ามาของแหล่งทุน การเข้ามาลงทุนจากนักธุรกิจมีส่วนทำให้สถาปัตยกรรมที่สื่อถึงความเก่าแก่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ในพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป (สรชัย ธน.ต้อ, 2565) เช่น การลงทุนทำธุรกิจค้าขายหรือที่พัก มีการก่อสร้างอาคาร รูปทรงอาคาร การติดป้ายขนาดใหญ่ หรือสีของอาคารดึงดูดให้คนในพื้นที่หรือประชาชนทั่วไปที่เข้ามาเคารพสักการะพระธาตุพนมให้ความสนใจเพื่อให้เข้ามาใช้บริการหรือจับจ่ายใช้สอย

3. ผลกระทบจากการดูแลภายในวัด ผลกระทบจากการทาสีในวัด การบูรณะภายในวัดและรอบบริเวณวัดผลที่เกิดขึ้นทำให้เกิดผลกระทบด้านภาพลักษณ์ของเมืองมรดกทางวัฒนธรรม ลดคุณค่าให้กับรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นใหม่ การจำหน่ายสินค้าหน้าบริเวณวัดไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย มีการขายลอตเตอรี่ แผงลอย หาบเร่ ส่งผลให้เกิดผลกระทบด้านมุมมอง

2. **ด้านเศรษฐกิจ** จากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่รวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เนื่องจากพระธาตุพนมเป็นพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสุ่มรดกโลก ส่งผลให้เกิดการเข้ามาของแหล่งทุนในพื้นที่ที่ส่งผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ทำให้รูปแบบการค้าขาย การลงทุน และเศรษฐกิจในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปโดยการเข้ามาของธุรกิจการลงทุนประเภทขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก ส่งผลกระทบให้เกิดรูปแบบการค้าแบบใหม่จากการลงทุนเหล่านั้น

2. เนื่องจากพระธาตุพนมเป็นสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมที่มีคนเข้ามาเคารพสักการะอยู่สม่ำเสมอ มีประชาชนเข้ามาค้าขายในพื้นที่จำนวนมาก การเข้ามาของนายทุนแหล่งทุนจากหลายพื้นที่ ส่งผลให้ค่าครองชีพสูงขึ้นและค่าจับจ่ายใช้สอยสูงขึ้น การหาผลประโยชน์จากพื้นที่พุทธาวาส พื้นที่วัด เป็นในเชิงการหารายได้จากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ (เดช จันทศ, 2565)

3. ขาดการจัดการเกี่ยวกับการค้าขายในพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดการค้าขายที่ไม่มีแบบแผนมีการค้าขายที่ไม่สอดคล้องกับการเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม การค้าขายเกี่ยวกับอบายมุขซึ่งไม่ควรนำมาขายในพื้นที่บริเวณวัด (ธนิศศักดิ์ อุ่นตา, 2565) เนื่องจากวัดเป็นสถานที่ทางศาสนาพื้นที่สำคัญเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนริมสองฝั่งโขงและประชาชนทั่วไป

3. **ด้านสังคม** จากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่รวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เนื่องจากเป็นพื้นที่สำคัญทางวัฒนธรรมประชาชนเข้ามาเคารพสักการะภายในวัดพระธาตุพนมจากหลากหลายพื้นที่ ส่งผลให้เกิดการเคารพสักการะในพื้นที่วัดพระธาตุพนมที่ไม่มีแบบแผน เนื่องจากยังไม่มีแนวทางการปฏิบัติหรือแนวทางการควบคุมที่ชัดเจนภายในพื้นที่

2. ผลกระทบด้านวัฒนธรรม เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากการเข้ามาของประชาชนจากหลากหลายพื้นที่ เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ใหม่ส่งผลให้มีการนำเอาขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมมาเผยแพร่ในพื้นที่ได้ เช่น วัฒนธรรมและประเพณีของชาวภูไท การนำเครื่องดนตรีประเพณีการฟ้อนรำแบบดั้งเดิม ฟ้อนรำภูไทต้อนรับแขก เช่น สงกรานต์ ไหลเรือไฟ งานธาตุวันเพ็ญเดือนสาม รวมไปถึงวัฒนธรรมการแต่งกายทั้งผ้าฝ้าย ผ้าไหมในกลุ่มชาวภูไท

3. ผลกระทบด้านการอยู่อาศัย วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการเข้ามาของประชาชนจากหลากหลายพื้นที่ ส่งผลกระทบให้กับคนในพื้นที่มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป การอยู่อาศัยเกิดการพัฒนาตามยุคสมัยหรือค่านิยมแบบคนรุ่นใหม่ ประชาชนที่เข้ามามีการคุกคามในส่วนของพื้นที่พุทธาวาส พื้นที่วัด เป็นในเชิงการหารายได้จากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ (เดชาจันทน์, 2565)

4. ผลกระทบด้านการถือครองกรรมสิทธิ์ เนื่องจากเป็นพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลกและเป็นสถานที่ที่สำคัญทางวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดผลกระทบจากการพัฒนานักลงทุนเข้ามาลงทุนในพื้นที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการครอบครองกรรมสิทธิ์ ที่ดินราคาสูง เป็นที่ดินว่างโดยรอบบริเวณ (มงคล ต้นสุวรรณ, 2565)

4. ด้านอื่น ๆ จากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่รวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบในด้านอื่น ๆ พบว่าการบริหารจัดการพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมมีปัญหาในด้านของงบประมาณจากภาครัฐในการบริหารจัดการพื้นที่ (กรรณฯ ศูนย์คำ, 2565) เนื่องจากไม่ได้อยู่ในแผนบรรจุทำให้มีข้อจำกัด ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาและการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ขาดการจัดการป้องกันผลกระทบที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม

2. ผลกระทบเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ยังไม่มีการจัดการที่เหมาะสม เช่น การย้ายประชาชนออกจากบริเวณวัด ยังไม่มีแนวทางการจัดการให้ประชาชนที่ย้ายออกจากพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ต้องมีข้อเสนอแนะหรือมีสถานที่สำรองเพื่อการอยู่อาศัย (สุพจน์ ผิดคำ, 2565)

3. เพิ่มเติมมาตรการดูแลจัดการความเสี่ยงผลกระทบด้านการป้องกันอัคคีภัย อุทกภัย เสี่ยง การสั่นสะเทือน และอื่น ๆ

ผลสรุปจากการลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูล รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และแสดงให้เห็นดังต่อไปนี้

ตาราง สรุปผลกระทบด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านอื่น ๆ

พื้นที่	ด้านกายภาพ	ด้านเศรษฐกิจ	ด้านสังคม	ด้านอื่น ๆ
Core Zone	ผลกระทบจากการเข้ามาของประชาชนจากหลากหลายพื้นที่เพื่อเข้ามาเคารพสักการะพระธาตุพนม และผลกระทบจากการดูแลภายในวัด	การหาผลประโยชน์จากพื้นที่พุทธาวาส พื้นที่วัด เป็นในเชิงการหารายได้ จากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ	เกิดการเคารพสักการะในพื้นที่วัดพระธาตุพนมที่ไม่มีแบบแผน เนื่องจากยังไม่มีแนวทางการปฏิบัติหรือแนวทางการควบคุมที่ชัดเจน	ปัญหาในด้านของงบประมาณจากภาครัฐในการบริหารจัดการพื้นที่ และผลกระทบเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ยังไม่มีการจัดการที่เหมาะสมเพิ่มเติมมาตรการการป้องกันอัคคีภัย อุทกภัย เสี่ยง การสิ้นสะท้อนและอื่น ๆ
Buffer Zone 1	ผลกระทบจากการเข้ามาของแหล่งทุนหรือนักท่องเที่ยว	การค้าขาย การลงทุน และเศรษฐกิจในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป เกิดการค้าขายที่ไม่มีแบบแผน	วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ผลกระทบด้านการถือครองกรรมสิทธิ์ และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากการเข้ามาของประชาชนจากหลากหลายพื้นที่	ผลกระทบเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ยังไม่มีการจัดการที่เหมาะสมเพิ่มเติมมาตรการการป้องกันอัคคีภัย อุทกภัย เสี่ยง การสิ้นสะท้อนและอื่น ๆ
Buffer Zone 2	ผลกระทบจากการเข้ามาของแหล่งทุนหรือนักท่องเที่ยว	การค้าขาย การลงทุน และเศรษฐกิจในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป เกิดการค้าขายที่ไม่มีแบบแผน	วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากการเข้ามาของประชาชนจากหลากหลายพื้นที่	ผลกระทบเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ยังไม่มีการจัดการที่เหมาะสม

6.3 การศึกษาแนวทางในการพัฒนาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวทางในการพัฒนาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ควรใช้กฎหมายเป็นข้อบังคับหรือใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ เช่น การออกเทศบัญญัติเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมในด้านของการใช้ประโยชน์อาคาร การควบคุมสี ควบคุมกรอบอาคาร การติดตั้งป้ายที่บดบังทัศนียภาพภายในพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางแผนนโยบายในการพัฒนาให้กระชับอำเภอและระดับท้องถิ่นหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงภาคประชาชนมากยิ่งขึ้น
2. การใช้แผนแม่บทเป็นเครื่องมือในการพัฒนาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม มีการยึดแนวคิดเรื่องคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (OUV) เป็นหลักในการพัฒนา
3. การสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคนในพื้นที่ ต้องใช้ความเข้าใจในการควบคุมและการสร้างความยินยอมให้ตรงกันเพื่อการเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน
4. การส่งเสริมให้วัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการช่วยกันพัฒนาเพื่อให้เห็นคุณค่าของการเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม
5. การร่วมมือจากหน่วยงานระดับจังหวัด หน่วยงานระดับอำเภอ หน่วยงานระดับท้องถิ่น วัดพระธาตุพนม วรามหาวิหาร และชุมชน ร่วมกัน “ปกป้อง คุ้มครอง เชิดชู บูชา” เพื่อการพัฒนาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

7. สรุปผลและอภิปรายผล

จากการสรุปผลการศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาแนวความคิดพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม การศึกษาและเสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม การสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่รวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม ได้แก่ ฝ่ายบริหารจัดการเพื่อปกป้องคุ้มครองพระธาตุพนมและพื้นที่โดยรอบ และคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อปกป้องคุ้มครองพระธาตุพนม ผลการศึกษาพบว่าข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม โดยการใช้เครื่องมือ แผนแม่บท และกฎหมาย ขอบบังคับแนวทางปฏิบัติ ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อแนวคิดเรื่องคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (OUV) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมในด้านการใช้ประโยชน์อาคาร การควบคุมสี ควบคุมกรอบอาคาร การติดตั้งป้ายที่บดบังทัศนียภาพภายในพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม เช่น ธนาคารถือเชว่นให้ปรับใช้กับสีที่มีการควบคุมเกี่ยวกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนไปพร้อมกับการอนุรักษ์พื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่
2. ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม โดยให้ความรู้ความเข้าใจกับภาคประชาชนจากทางภาครัฐ เนื่องจากการรับรู้ของภาคประชาชนน้อยมาก รวมทั้งแนวทางการจัดการผลกระทบเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ต้องใช้ความเข้าใจในการควบคุมและการสร้างความยินยอมของคนในพื้นที่ให้ตรงกันเพื่อการเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน
3. ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม โดยการส่งเสริมให้วัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการช่วยกันพัฒนาเพื่อให้เห็นคุณค่าของการเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม
4. ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม โดยการร่วมมือจากหน่วยงานระดับจังหวัด หน่วยงานระดับอำเภอ หน่วยงานระดับท้องถิ่น วัดพระธาตุพนม วรามหาวิหารและชุมชนร่วมกัน เพื่อการพัฒนาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
5. ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการด้านการสัญจรภายในพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ควรมีจุดจอดรถและใช้รถประจำทางหรือรถสาธารณะที่มีการจัดไว้เพื่อใช้สำหรับการขนส่งประชาชนที่เข้ามาสักการะพระธาตุพนม เพื่อป้องกันผลกระทบจากการสัญจรที่อาจเกิดขึ้นกับองค์พระธาตุพนม

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะงานวิจัย

จากการนำข้อสรุปของผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม เพื่อหาแนวทางการแก้ไขกับผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ จากการวิเคราะห์การประเมินผลกระทบต่อแหล่งมรดก (Heritage Impact Assessment: HIA) ผลกระทบต่อคุณลักษณะมรดกทางวัฒนธรรมจากการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล (OUV) ทั้งผลกระทบทางตรงและทางอ้อมจากการก่อสร้างหรือการดำเนินงานของการพัฒนาอาจส่งผลให้เกิดการสูญเสียทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม จำเป็นต้องศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมเพื่อหาแนวทางป้องกันรวมถึงข้อดี - ข้อเสีย ที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ งานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะจากการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา พื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านกายภาพ คณะกรรมการดำเนินงานควรสร้างความเข้าใจให้กับท้องถิ่นและภาคประชาชน เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกัน ครอบคลุมพื้นที่ Core Zone, Buffer Zone 1 และ Buffer Zone 2 การเสนอแนะแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมทั้งในด้านการใช้ประโยชน์อาคาร การควบคุมสี ควบคุมกรอบอาคาร การอนุรักษ์ที่ถูกต้องควรส่งเสริมแนวทางการพัฒนา เช่น บ้านอิงอุ่น (บ้านนายฮ้อยอุ่น จันทด) ที่อยู่ในเขต Buffer Zone 1

2. ด้านเศรษฐกิจ หอการค้าต้องเข้ามามีบทบาทในการสร้างข้อกำหนด การบริหารจัดการด้านการค้าและการจัดสรรพื้นที่สำหรับค้าขายเพื่อไม่ให้เกิดการจำหน่ายสินค้าหน้าบริเวณวัด (Core Zone) ที่ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น การขายล็อตเตอรี่ แผงลอย หาบเร่ การสร้างข้อกำหนดให้ภาครัฐ วัด ภาคประชาชน ซึ่ง 3 ส่วนนี้ต้องร่วมกันจัดการเพื่อให้เกิดการพัฒนา นอกจากนี้ส่วนท้องถิ่นต้องเป็นผู้นำในการสร้างแนวร่วม และจิตสำนึกให้กับประชาชนในพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

3. ด้านสังคม ทางวัดพระธาตุพนมและภาคประชาชนควรดำเนินการป้องกันพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม สนับสนุนกลุ่มชุมชนที่มีการดำเนินการปกป้องพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม เช่น กลุ่มสละร่างกาย ปกป้องคุ้มครอง ดูแลองค์พระธาตุพนมหรือกลุ่มข้าโอกาสพระธาตุพนม ต้มโฮมพัฒนาเมือง ที่ได้มีการร่วมกันพัฒนาเมืองในด้านต่าง ๆ เช่น การฟื้นฟูศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี การอนุรักษ์อาคาร บ้านเรือนเก่า ฯลฯ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการก้าวสู่เมืองมรดกโลก การมีข้อตกลงร่วมกันในการขับเคลื่อนพระธาตุพนมสู่มรดกโลกจากทางวัดกับกลุ่มข้าโอกาสเพื่อให้เกิดการพัฒนาาร่วมกันอย่างยั่งยืน

8.2 ข้อเสนอแนะงานวิจัยต่อไป

การดำเนินงานเกี่ยวกับพระธาตุพนมสู่มรดกโลกเนื่องจากประชาชนบางกลุ่มยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินการพระธาตุพนมสู่มรดกโลก ดังนั้นต้องมีการให้ความรู้ความเข้าใจกับภาคประชาชนจากทางภาครัฐ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจากทางวัดพระธาตุพนม เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกัน ผลักดันให้พระธาตุพนมเป็นพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

9. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณคณะอาจารย์ในสาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ได้ให้คำแนะนำรวมทั้งตรวจสอบความสมบูรณ์ให้แก่วิทยานิพนธ์ และขอขอบพระคุณกลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม ได้แก่ ฝ่ายบริหารจัดการเพื่อปกป้องคุ้มครองพระธาตุพนมและพื้นที่โดยรอบ และคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อปกป้องคุ้มครองพระธาตุพนม รวมทั้งกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม ที่ได้ให้ข้อมูลเพื่อนำมาจัดทำงานวิจัยในครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

10. เอกสารอ้างอิง

- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2562). *โครงการวิจัยทางด้านอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม*.
- คณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก. (2559). *ปกป้อง เชิดชู บูชา พระธาตุพนมสู่มรดกโลก*. ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2540). *อัตลักษณ์วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาภาษาไทย).
- ธราวุฒิ บุญเหลือ และยุภาพร ไชยแสน (2562). การศึกษากระบวนการจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศเมือง กรณีศึกษาขอบเขตพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. *โครงการประชุมวิชาการวางแผนภาคและเมือง (URPAS 2019) “ภูมิปัญญาเพื่อ เมืองอัจฉริยะ” (Wisdom for Smart City) ครั้งที่ 7, 13-14 มิถุนายน 2562 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 2562(7), 52-55
- ธราวุฒิ บุญเหลือ, กฤษณ ฝัฒนภรณ์ และยุภาพร ไชยแสน (2565) กระบวนการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อำเภอธาตุพนม จังหวัด นครพนม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม: นครพนม*, 12(2), 329-345
- ยุภาพร ไชยแสน และธราวุฒิ บุญเหลือ. (2564) การศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม สู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม: นครพนม*, 11(3), 279-292
- ศูนย์วิจัยและพัฒนาสร้างสรรค์. (2562). *โครงการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม*. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์.

- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2561). *แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและแหล่งมรดกทางธรรมชาติเป็นแหล่งมรดกโลก*. อี.ที.พัลลิกซ์.
- สุจรรยา โชติช่วง. (2554). การศึกษาสภาพการพัฒนาด้านลักษณะและเอกลักษณ์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อนุวัฒน์ การถัก, และทรงยศ วีระทวีมาศ. (2558). การเปลี่ยนผ่านความหมาย ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองสกลนครในพุทธศตวรรษที่ 16-25. *NAJUA: Architecture, Design and Built Environment*, 30.
- Lynch, K. (1977). *The image of the city*. Cambridge : The MIT Press.
- ICOMOS. (2011). *Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage Properties*. Paris, France.
- ICOMOS. (2011). *A defendable system for assessing/evaluating impact*. Paris, France.
- Yahampath, P. (2014). *Integrating Heritage Impact Assessment (HIA) into Environmental Impact Assessment (EIA) as a part of Environmental Management; case study- Northern Expressway of Sri Lanka*. *NIDA Case Research Journal*, 6(2), 86-130.

ออนไลน์

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2563). *หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลก*. <http://164.115.22.96/convention.aspx#a4>
- พระธาตุพนมสู่มรดกโลก. (2564). *การเป็นมรดกโลก ข้อดี/ข้อเสีย*. Facebook. https://web.facebook.com/Thatphanomintheworld/posts/312588570364390?_rdc=1&_rdr
- ICOMOS, A. (2013). *The Burra Charter: the Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance*. <https://australia.icomos.org/publications/burra-charter-practice-notes/>
- UNESCO. (2005). *Tangible and Intangible Heritage*. <https://ich.unesco.org/en/tangible-and-intangible-heritage-00097>